

Inicijativa za dopunu Zakona o socijalnoj zaštiti

(“Službeni glasnik RS”, br. 24/11)

I

Inicijativa za dopunu člana 41. stav 2 Zakona o socijalnoj zaštiti

Član 41. stav 2 Zakona o socijalnoj zaštiti glasi:

Maloletno lice (u daljem tekstu: dete) i punoletno lice do navršениh 26 godina života (u daljem tekstu: mlada osoba, mladi, odnosno omladina) jeste korisnik u smislu stava 1. ovog člana, kada mu je usled porodičnih i drugih životnih okolnosti, ugroženo zdravlje, bezbednost i razvoj, odnosno ako je izvesno da bez podrške sistema socijalne zaštite ne može da dostigne optimalni nivo razvoja, a naročito:

- 1) ako je bez roditeljskog staranja ili u riziku od gubitka roditeljskog staranja;
- 2) ako njegov roditelj, staratelj ili drugo lice koje se o njemu neposredno stara nije u stanju da se o njemu stara bez podrške sistema socijalne zaštite, usled zdravstvenih razloga, mentalnog oboljenja, intelektualnih teškoća ili nepovoljnih socio-ekonomskih okolnosti;
- 3) ako ima smetnje u razvoju (telesne, intelektualne, mentalne, senzorne, govorno-jezičke, socio-emocionalne, višestruke), a njegove potrebe za negom i materijalnom sigurnošću prevazilaze mogućnosti porodice;
- 4) ako je u sukobu sa roditeljima, starateljem i zajednicom i ako svojim ponašanjem ugrožava sebe i okolinu;
- 5) ako se suočava s teškoćama zbog zloupotrebe alkohola, droga ili drugih opojnih sredstava;
- 6) ako postoji opasnost da će postati žrtva ili ako jeste žrtva zlostavljanja, zanemarivanja, nasilja i eksploatacije, odnosno ako su mu fizičko, psihičko ili emocionalno blagostanje i razvoj ugroženi delovanjem ili propustima roditelja, staratelja ili druge osobe koja se o njemu neposredno stara;
- 7) ako je žrtva trgovine ljudima;
- 8) ako je strani državljanin odnosno lice bez državljanstva, bez pratnje;
- 9) ako se njegovi roditelji spore oko načina vršenja roditeljskog prava;
- 10) ako ima druge potrebe za korišćenjem socijalne zaštite.

Predlaže se da se član 41 stav 2 Zakona o socijalnoj zaštiti dopuni tako da glasi:

Maloletno lice (u daljem tekstu: dete) i punoletno lice do navršениh 26 godina života (u daljem tekstu: mlada osoba, mladi, odnosno omladina) jeste korisnik u smislu stava 1. ovog člana, kada mu je usled porodičnih i drugih životnih okolnosti, ugroženo zdravlje, bezbednost i razvoj, odnosno ako je izvesno da bez podrške sistema socijalne zaštite ne može da dostigne optimalni nivo razvoja, a naročito:

- 1) ako je bez roditeljskog staranja ili u riziku od gubitka roditeljskog staranja;
- 2) ako njegov roditelj, staratelj ili drugo lice koje se o njemu neposredno stara nije u stanju da se o njemu stara bez podrške sistema socijalne zaštite, usled zdravstvenih razloga, mentalnog oboljenja, intelektualnih teškoća ili nepovoljnih socio-ekonomskih okolnosti;
- 3) ako ima smetnje u razvoju (telesne, intelektualne, mentalne, senzorne, govorno-jezičke, socio-emocionalne, višestruke), a njegove potrebe za negom i materijalnom sigurnošću prevazilaze mogućnosti porodice;
- 4) ako je u sukobu sa roditeljima, starateljem i zajednicom i ako svojim ponašanjem ugrožava sebe i okolinu;
- 5) ako se suočava s teškoćama zbog zloupotrebe alkohola, droga ili drugih opojnih sredstava;
- 6) ako postoji opasnost da će postati žrtva ili ako jeste žrtva zlostavljanja, zanemarivanja, nasilja i eksploatacije, odnosno ako su mu fizičko, psihičko ili emocionalno blagostanje i razvoj ugroženi delovanjem ili propustima roditelja, staratelja ili druge osobe koja se o njemu neposredno stara;
- 7) žrtva dečjeg, ranog ili prinudnog braka;
- 8) ako je žrtva trgovine ljudima;
- 9) ako je strani državljanin odnosno lice bez državljanstva, bez pratnje;
- 10) ako se njegovi roditelji spore oko načina vršenja roditeljskog prava;
- 11) ako ima druge potrebe za korišćenjem socijalne zaštite.

Predloženom dopunom stava 2 ovog člana ide se za tim da se dopuni lista korisnika prava ili usluga socijalne zaštite, propisivanjem u listi korisnika i dete i mlada osoba žrtva dečjeg, ranog ili prinudnog braka.

II

Inicijativa za dopunu Instrukcije o načinu rada centra za socijalni rad – organa starateljstva u zaštiti dece od dečjih brakova

(broj: 551-00-00 I00/2019- 14 od 20.05.2019.godine)

Inicijativa za dopunu tačke 7. stava 4 Instrukcije o načinu rada centra za socijalni rad – organa starateljstva u zaštiti dece od dečjih brakova

Tačka 7. stav 4. Instrukcije o načinu rada centra za socijalni rad – organa starateljstva u zaštiti dece od dečjih brakova glasi:

Cenatar za socijalni rad, u skladu sa prikupljenim podacima koji se odnose na situaciju dečjeg braka protiv roditelje, odnosno staratelja deteta i drugih lica, podnosi krivičnu prijavu za krivična dela zapuštanja i zlostavljanja maloletnog lica (član 193. stav 2. Krivičnog zakonika) ili krivičnog dela vanbračna zajednica sa maloletnikom (član 190 i 191. Krivičnog zakonika) ili krivično delo trgovine ljudima (član 388. Krivičnog zakonika).

Predlaže se da se tačka 7. stav 4. Instrukcije o načinu rada centra za socijalni rad – organa starateljstva u zaštiti dece od dečjih brakova dopuni i glasi:

Cenatar za socijalni rad, u skladu sa prikupljenim podacima koji se odnose na situaciju dečjeg braka protiv roditelje, odnosno staratelja deteta i drugih lica, podnosi krivičnu prijavu za krivična dela zapuštanja i zlostavljanja maloletnog lica (član 193. stav 2. Krivičnog zakonika) ili krivičnog dela vanbračna zajednica sa maloletnikom (član 190 i 191. Krivičnog zakonika) ili krivično delo trgovine ljudima (član 388. Krivičnog zakonika) *ili krivičnog dela nasilje u porodici (član 194 Krivičnog zakonika) ili krivično delo prinudno zaključenje braka (član 187a Krivičnog zakonika)*.

Predloženom dopunom stava 4. ovog člana bi se u listu za pokretanje sudskih postupaka uvrstila i krivična dela koja u sebi sublimiraju dečije, prinudne i rane brakove a to su: nasilje u porodici (član 194 Krivičnog zakonika) i prinudno zaključenje braka (član 187a Krivičnog zakonika)

O b r a z l o ž e n j e

Potreba za unapređenjem pravnog okvira u vezi sa dečjim, ranim i prinudnim brakovima

Dečji, rani i prinudni brak su oblici nasilja koji predstavljaju grubo kršenje prava deteta, posebno devojčica, prema Konvenciji o pravima deteta i Konvenciji o eliminisanju svih oblika diskriminacije nad ženama. Oni ugrožavaju psihofizičko zdravlje devojčica i izlažu ih riziku od apatridije, nasilja u porodici, trgovine ljudima¹.

Dečji brak često prate rane i učestale trudnoće i porođaji, što rezultira višim stopama morbiditeta i mortaliteta majki. Smrtni ishodi povezani sa trudnoćom vodeći su uzrok smrtnosti devojčica između 15 i 19 godina, bilo da su udate ili neudate, širom sveta. Mortalitet novorođenčadi među decom vrlo mladih majki je veći (ponekad i dva puta veći) nego kod starijih majki. Dečji brakovi takođe doprinose većoj stopi napuštanja škole, posebno među devojčicama, prisilnom isključenju iz škole i povećanom riziku od porodičnog nasilja, uz ograničavanje uživanja prava na slobodu kretanja. Plaćanje miraza i kupovina mlade, koje prakse postoje u brojnim društvima, mogu povećati ranjivost žena i devojčica i njihovu izloženost nasilju i štetnim praksama².

Percepcija žena romske nacionalne pripadnosti je da postojeća zakonska rešenja nisu dovoljno adekvatna. One od države očekuju veću zaštitu žena Romkinja, pre svega u sprečavanju maloletničkih brakova i primene verskih i običajnih prava nad decom i ženama, i veruju da jedino zakon može da sačuva devojčice i žene Romkinje od njihovog lošeg položaja u svojim zajednicama, ali i u društvu³.

Situaciona analiza

Prema podacima iz istraživanja o višestrukim pokazateljima stanja i položaja dece i žena u Republici Srbiji iz 2014. i 2019. godine,⁴ oko 1% devojaka stupilo je u brak/vanbračnu zajednicu pre 15. godine (2014: 0,8%; 2019: 1,2%), a pre 18. godine oko 6% (2014: 6,8%; 2019: 5,5%). Kada je, međutim, reč o devojka iz podstandardnih naselja, pokazatelji su značajno veći:

¹ Strategija za prevenciju i zaštitu dece od nasilja 2020-2023 ("Službeni glasnik RS", broj 80/2020)

² Par. 20-24 Zajedničkog opšteg komentara broj 31 Komiteta za eliminisanje svih oblika diskriminacije žena i broj 19 Komiteta za prava deteta o štetnim praksama

³ Percepcija Romske zajednice o diskriminaciji, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, 2021

⁴ Istraživanje višestrukih pokazatelja 2014, RZS, UNICEF. 2014. Istraživanje višestrukih pokazatelja 2019, RZS, UNICEF. 2020. Dostupno na: <https://www.stat.gov.rs/istrazivanja/mics/> pristupljeno 12.06.2021. godine

preko 50% njih je stupilo u brak/vanbračnu zajednicu pre punoletstva (2014: 57%; 2019: 55,8%), a više od 15% pre 15. godine života (2014: 16,9%; 2019: 15,9%).

Samo 64% dece iz podstandardnih naselja završi osnovnu školu (kod opšte populacije je 100%), i svega 28% pohađa srednju školu (kod opšte populacije je 94%). Prema podacima iz 2016. godine, 43% devojčica romske nacionalnosti prekida školovanje radi udaje⁵. Rani brak gotovo u potpunosti podriiva šanse ovih devojčica da steknu srednje ili više obrazovanje i ostvare povoljnije mogućnosti u pogledu ekonomske participacije i kvalitetnijih uslova života⁶.

Istraživanja pokazuju da socijalno-ekonomski status utiče na zastupljenost dečjih brakova. Različite studije pokazuju da praksa dečjih brakova takođe zavisi od imovinskog stanja domaćinstva⁷. Prema podacima MICS 2019 studije, 24% devojaka iz najsiromašnijeg kvintila je stupilo u brak pre 18. godine, nasuprot svega 3% devojaka iz četvrtog i najbogatijeg kvintila. Slične vrednosti sadržane su i u MICS studiji 2014. godine: 22,7% žena iz domaćinstava iz najsiromašnijeg kvintila stupilo je u brak pre 15. godine života, u poređenju sa 14% onih iz srednje grupe i 15,3% onih iz najbogatije grupe⁸.

Procenat dečjih brakova na nivou opšte populacije stabilno opada, dok u romskim zajednicama taj procenat beleži rast. Tako je 2004. godine stopa devojaka koje su stupile u brak/vanbračnu zajednicu pre 18. godine, bila 45,9%, 2010. godine 53,7%, da bi 2014. godine dostigao 57%⁹. MICS 2019 pokazuje blagi pad – na 55,8%, ali i blagi porast dečjih brakova u opštoj populaciji (sa 0,8% na 1,2%)¹⁰.

Dečji brakovi su takođe blisko povezani sa ranim trudnoćama (pre 15. ili 18. godine). Stopa fertiliteta kod žena starosti 15-19 godina je 22 na 1.000 žena u opštoj populaciji i čak 157 u podstandardnim naseljima. Pre 15. godine života decu rodi 0,3% žena iz opšte populacije i 5,1% žena iz podstandardnih naselja, dok je procenat mnogo viši za rađanje dece pre 18. godine života: 4% iz opšte populacije i 38,1% iz podstandardnih naselja¹¹. Iskustvo prekida trudnoće u reproduktivnom periodu od 15 do 49 godina imalo je 30,6% žena romske nacionalnosti, dok je kod većinske populacije žena taj procenat 14,6%¹².

⁵ Strategija za socijalno uključivanje Roma i Romkinja 2016-2025, str. 19, dostupno na: <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/predlozi-i-nacrti/sektor-za-medjunarodnu-saradnju-evropske-integracije-i-projekte/strategija-za-socijalno-ukljucivanje-roma> pristupljeno 12.06.2021.

⁶ Nasilje prema deci u Srbiji - determinante, faktori i intervencije, UNICEF, 2017

⁷ David R. Hotchkiss et al, Risk factors associated with the practice of child marriage among Roma girls in Serbia, Beograd: UNICEF, 2015. Prema: Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period 2021-2025 (Službeni glasnik RS", broj 47/2021)

⁸ RZS, UNICEF. MICS 2014. Prema: Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period 2021-2025 (Službeni glasnik RS", broj 47/2021)

⁹ Dečji brakovi u romskoj populaciji u Srbiji – Etnografsko istraživanje, UNICEF, 2017

¹⁰ Istraživanje višestrukih pokazatelja 201., RZS, UNICEF, 2020

¹¹ Babović, M. Rodni aspekti životnog toka viđeni iz perspektive podataka iz Istraživanja višestrukih pokazatelja (MICS), Beograd, 2015. Prema: Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period 2021-2025 (Službeni glasnik RS", broj 47/2021)

¹² Strategija za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji za period od 2016. do 2025. godine ("Službeni glasnik RS", broj 26/2016)

Prema podacima Izveštaja „Dečji, rani i prinudni brakovi – propisi, reakcija i prevencija“ (PRAKSIS, 2021)¹³, u 2019. godini centri za socijalni rad identifikovali su 313 dece žrtava ili u riziku da postanu žrtve dečjih brakova (PRAKSIS, 2021). Prema podacima Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu¹⁴, u 2020. godini identifikovano je 191 dete, njih 33 bez roditeljskog staranja, od čega njih 20 pod neposrednim starateljstvom centra za socijalni rad, a 13 pod starateljskom zaštitom srodnika. Ostalih 158 dece su deca o kojima se staraju roditelji. Od ukupnog broja dece, njih 21 identifikovano je kao deca sa razvojnim i zdravstvenim smetnjama (RZSZ, 2021).

Centri za socijalni rad preduzimali su mere i aktivnosti u skladu sa Instrukcijom Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja. Podaci za 2019. godinu iz istraživanja „Dečji, rani i prinudni brakovi – propisi, reakcija i prevencija“ i podaci za 2020. godinu Republičkog zavoda za statistiku, pokazuju, međutim, da i dalje postoje izazovi u odgovoru sistema na dečje, rane i prinudne brakove. Podaci o merama koje su centri za socijalni rad preduzimali radi zaštite dece žrtava dečjih, ranih i prinudnih brakova prikazani su u Tabeli 1.

Tabela 1: Postupanje centara za socijalni rad u odnosu na decu žrtve ili u riziku od dečjeg braka

	2019 (PRAKSIS, 2021)	2020 (RZSZ, 2021)
ukupan broj slučajeva (deca žrtve dečjih brakova i deca u riziku da postanu žrtve dečjeg braka)	313	191
Neodložna intervencija	91	Nema podataka
Savetovanje i informisanje	274	161
upućivanje na druge usluge	74	52
materijalna pomoć	78	59
alternativni smeštaj	44	23
starateljska zaštita	47	31
lišenje roditeljskog prava	11	4
pokrenut postupak za zaštitu prava deteta	Nema podataka	7
krivična prijava - Zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica	102	13
krivična prijava - Vanbračna zajednica sa maloletnikom		22
Krivična prijava za - Trgovina ljudima	1	1
Krivična prijava za - Nasilje u porodici	2	Nema

¹³ Dečji, rani i prinudni brakovi – propisi, reakcija i prevencija. Marković, N. Praksis, 2021

¹⁴ Izveštaj dostavljen Nacionalnoj koaliciji za okončanje dečjih brakova u Srbiji

		podataka
nadzor nad vršenjem roditeljskog prava	28	7
razrešenje staratelja	6	Nema podataka

Izveštaj „Dečji, rani i prinudni brakovi – propisi, reakcija i prevencija“ ukazuje da je do zatvaranje slučajeva od strane centara za socijalni rad došlo u 152 od 313 slučajeva, pri čemu je 87 dece ostalo u braku, a 65 vraćeno u primarnu porodicu¹⁵.

Prema podacima Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima, prijavio svega 6 slučajeva dece žrtava trgovine ljudima za prinudni brak¹⁶.

Što se tiče davanja mišljenja za potrebe odlučivanja suda o davanju saglasnosti za stupanje u rani brak, centri za socijalni rad su 2020. godine dali pozitivno mišljenje u 47 slučajeva (RZSZ, 2021). Godinu dana ranije, međutim, taj broj je bio znatno veći: prema podacima Izveštaja „Dečji, rani i prinudni brakovi – propisi, reakcija i prevencija“ (PRAKSIS, 2021), organi starateljstva su najčešće davali pozitivno mišljenje (prema nalazima ovog istraživanja, od 391 zahteva pozitivno mišljenje dato je u 257 slučajeva, a negativno u 54).

Nažalost, ne postoje podaci zdravstvenog sistema o broju prijavi seksualnog nasilja, dečjih, ranih i prinudnih brakova¹⁷, uprkos tome što se zdravstveni sistem susreće sa maloletničkim trudnoćama koje mogu biti posledica krivičnih dela, uključujući i dela koja obuhvataju dečje, rane i prinudne brakove.

Ključni međunarodni ugovori relevantni za dečje, rane i prinudne brakove

Republika Srbija potvrdila je skoro sve ključne međunarodne ugovore, uključujući i Konvenciju o pravima deteta¹⁸, Konvenciju o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena¹⁹; Konvenciju o pristanku na brak i minimalnoj starosti za sklapanje braka i o registrovanju brakova²⁰; Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istambulsku konvenciju)²¹, Konvenciju Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog

¹⁵ Dečji, rani i prinudni brakovi – propisi, reakcija i prevencija. Marković, N. Praksis, 2021

¹⁶ Izveštaj dostavljen Nacionalnoj koaliciji za okončanje dečjih brakova u Srbiji

¹⁷ Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period 2021-2025. godine

¹⁸ Zakon o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih Nacija o pravima deteta ("Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori", br. 15/90 i "Sl. list SRJ - Međunarodni ugovori", br. 4/96 i 2/97)

¹⁹ Zakon o ratifikaciji Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena ("Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori", br 11/81)

²⁰ "Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori i drugi sporazumi", br. 13/64

²¹ Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici „Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori“, broj 12/13.

iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja (Lanzarot konvenciju)²², i Konvenciju Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima²³.

Konvencija o pristanku na brak o minimalnoj starosti za sklapanje braka i o registrovanju brakova propisuje da se nijedan brak ne može legalno zaključiti bez slobodnog i potpunog pristanka obeju strana, s tim da taj pristanak te strane lično daju pred organom nadležnim za sklapanje braka i pred svedocima, i to nakon dovoljne javnosti²⁴. Državama članicama ostavlja se da bliže odrede minimalnu starost za zaključenje braka, i obezbede da brak neće moći da se legalno zaključi između lica koja ne ispunjavaju uslov u pogledu minimalnog uzrasta²⁵. Međutim, ova Konvencija otvorila je prostor za izuzetke od pravila da se brak ne može zaključiti ukoliko jedan ili oba partnera nisu dostigla minimalni uzrast za zaključenje braka, propisujući da nadležni organ države može dati “oslobođenje” od pravila minimalnog uzrasta, u slučaju ozbiljnih razloga i u interesu budućih supružnika²⁶.

Konvencija o pravima deteta obavezuje države da preduzmu odgovarajuće zakonske, administrativne, socijalne i obrazovne mere za zaštitu deteta od svih oblika fizičkog ili psihološkog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući seksualno zlostavljanje, dok je pod brigom roditelja, zakonskih zastupnika ili bilo koje druge osobe koja se brine o detetu. Ove mere obuhvataju usvajanje socijalnih programa za obezbeđivanje neophodne podrške detetu i onima koji se o detetu staraju, kao i drugih oblika zaštite i sprečavanja, utvrđivanja, prijavljivanja, prosleđivanja, istrage, postupanja i praćenja slučajeva zlostavljanja deteta, uključujući i sudsku zaštitu²⁷. Zabranjeni su i svi drugi oblici iskorišćavanja (eksploatacije) dece, štetni po bilo koji vid detetove dobrobiti²⁸, a države su dužne da preduzimaju sve efikasne i odgovarajuće mere za ukidanje tradicionalne prakse koja šteti zdravlju dece²⁹.

Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena obavezuje države članice da preduzimaju sve odgovarajuće mere radi otklanjanja diskriminacije žena u svim pitanjima koja se odnose na brak i porodične odnose.

Konvencija posebno obavezuje države da obezbede jednakost u bračnim i porodičnim odnosima, uključujući i jednako pravo na slobodan izbor supružnika i sklapanje braka samo po slobodnoj volji i uz potpunu saglasnost; jednaka prava da slobodno i odgovorno odlučuju o planiranju porodice, kao i da imaju pristup informacijama, obrazovanju i sredstvima koja će im omogućiti da se koriste ovim pravima. Konvencija posebno obavezuje države da obezbede da veridba i

²² Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja ("Sl. glasnik RS - Međunarodni ugovori", br. 1/2010)

²³ Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima ("Sl. glasnik RS - Međunarodni ugovori", br. 19/2009)

²⁴ Član 1 Konvencije o pristanku na brak o minimalnoj starosti za sklapanje braka i o registrovanju brakova

²⁵ Član 2 Konvencije o pristanku na brak o minimalnoj starosti za sklapanje braka i o registrovanju brakova

²⁶ Član 2 Konvencije o pristanku na brak o minimalnoj starosti za sklapanje braka i o registrovanju brakova

²⁷ Član 19 Konvencije o pravima deteta

²⁸ Član 36 Konvencije o pravima deteta

²⁹ Član 24 Konvencije o pravima deteta

stupanje deteta u brak ne može imati nikakvih pravnih posledica, kao i da preduzmu sve potrebne mere, uključujući zakonodavne, radi utvrđivanja minimalnih godina života za sklapanje braka, kao i uvođenje obaveze da se brak sklopi u zvaničnom matičnom uredu³⁰.

Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istambulska konvencija)³¹ propisuje dužnost država da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i obezbede da prisiljavanje odraslog lica ili deteta da stupi u brak bude inkriminisano, kao i namamljivanje odraslog lica, odnosno deteta na teritoriju druge države s ciljem prinude tog odraslog lica ili deteta da stupi u brak³².

Konvencija Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja (Lanzarot konvencija)³³ propisuje niz obaveza država članica u pogledu prevencije, suzbijanja, procesuiranja, i sankcionisanja seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja dece, kao i obaveze u pogledu zaštite, rehabilitacije i reintegracije žrtava.

Srbija se već duže od jedne decenije nalazi u procesu pristupanja Evropskoj Uniji, u okviru koga je u obavezi da svoj pravni sistem u potpunosti usaglasi sa pravnim tekovinama EU. U tom procesu, Srbija je usvojila i periodično revidira Akcioni plan za poglavlje 23 – Pravosuđe i osnovna prava³⁴, u okviru koga su uključene i planirane aktivnosti u različitim oblastima, uključujući i prava deteta, rodnu ravnopravnost i rodno zasnovano nasilje.

Opšti komentari i opšte preporuke ugovornih tela, relevantni za dečje, rane i prinudne brakove

Zajednička preporuka broj 31 Komiteta za eliminisanje svih oblika diskriminacije žena i broj 19 Komiteta za prava deteta o štetnim praksama³⁵ definiše kao dečji brak svaki brak u kome je jedan od partnera mlađi od 18 godina. Dečji brak se smatra formom prinudnog braka, s obzirom da jedna ili obe strane nisu izrazile svoju pun, slobodan i informisan pristanak³⁶. Dečji brak je, u slučajevima dogovorenih ili ugovorenih brakova, istovremeno i forma trgovine ljudskim bićima³⁷. Države članice se upućuju da usvoje i izmene svoja zakonodavstva kako bi efikasno odgovorile na štetne prakse i eliminisale ih. Države treba da obezbede da su donošenje i izmene zakona participatorni i inkluzivni, u skladu sa obavezama koje proističu iz Konvencije o

³⁰ Član 16 Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena

³¹ Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici „Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori“, broj 12/13.

³² Član 37 Istambulske konvencije

³³ Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja „Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori“, broj 1/10.

³⁴ Dostupno na: <https://www.mpravde.gov.rs/files/Revidirani%20AP23%202207.pdf>, pristupljeno 12.06.2021.

³⁵ CEDAW/C/GC/31-CRC/C/GC/18, 2014

³⁶ Paragraf 20 Zajedničkog komentara 31 i 19

³⁷ Paragraf 22 Zajedničkog komentara 31 i 19

eliminisanju svih oblika diskriminacije žena i Konvencije o pravima deteta i drugih međunarodnih standarda ljudskih prava koje zabranjuju štetne prakse. Zakonodavstvo mora da ima primat na običajnim pravom, tradicijom ili verskim zakonima koji omogućavaju, dozvoljavaju ili propisuju štetne prakse. Zakonodavstvo treba da na adekvatan način odgovori na osnovne uzroke štetnih praksi³⁸. Države se upućuju da obezbede usluge zaštite za žene i decu žrtve štetnih praksi ili u riziku od štetnih praksi, obezbede usluge prilagođene decu u sudskim postupcima, kao i da obezbede jednak pristup pravdi deci i ženama u pokretu³⁹.

Opšti komentar Komiteta za prava deteta broj 13: Pravo deteta na slobodu od svih oblika nasilja⁴⁰ zasnovan je na konceptu da *nijedno nasilje nad decom nikada nije opravdano i da se svako nasilje nad decom može sprečiti*⁴¹. U Opštem komentaru posebno su istaknuti različiti oblici nasilja prema deci: zanemarivanje ili nemarno postupanje⁴², psihičko (mentalno) nasilje⁴³, fizičko nasilje⁴⁴, štetne prakse kao što su telesne kazne, prinudni i rani brakovi i dr⁴⁵, seksualno zlostavljanje i iskorišćavanje⁴⁶. Od država se očekuje da usvoje i preduzimaju sveobuhvatne i efikasne mere, uz uspostavljanje integrisanog, povezanog, interdisciplinarnog i koordiniranog sistema⁴⁷. Štetne prakse takođe su oblik nasilja nad decom, i uključuju pored ostalog i rane i prinudne brakove⁴⁸.

U Zaključnim zapažanjima o kombinovanom drugom i trećem periodičnom izveštaju Republike Srbije⁴⁹ Komitet preporučuje uspostavljanje sistema za praćenje svih slučajeva koji uključuju dečije brakove među etničkim grupama, posebno među romskim devojkicama, i obezbeđivanje deci žrtvama skloništa i odgovarajuće rehabilitacije i savetodavnih usluga.

Komitet posebno apeluje na državu potpisnicu da hitno preduzme sve neophodne mere za sprovođenje preporuke Komiteta u vezi sa implementacijom Fakultativnog protokola o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji (CRC/C/OPSC/SRB/CO/1), a posebno da, između ostalog: ojača svoj sistem socijalne zaštite tako da obuhvati svu decu žrtve krivičnih dela počinjenih prema Fakultativnom protokolu, uključujući romsku decu, decu izbeglice i tražioce azila, interno raseljenu decu, decu migrante i decu pogođenu migracijama; preduzme sve neophodne mere da se uspostavi mehanizam za rehabilitaciju, oporavak i reintegraciju dece žrtava zločina počinjenih prema Fakultativnom protokolu.

³⁸ Paragraf 55 Zajedničkog komentara 31 i 19

³⁹ Paragraf 87 Zajedničkog komentara 31 i 19

⁴⁰ CRC/C/GC/13, 18.3.2011, dostupna na:

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f13&Lang=en

⁴¹ Paragraf 3 Opšteg komentara broj 13

⁴² Paragraf 20 Opšteg komentara broj 13

⁴³ Paragraf 21 Opšteg komentara broj 13

⁴⁴ Paragraf 22 Opšteg komentara broj 13

⁴⁵ Paragraf 29 Opšteg komentara broj 13

⁴⁶ Paragraf 25 Opšteg komentara broj 13

⁴⁷ Paragraf 39 Opšteg komentara broj 13

⁴⁸ Paragraf 29 Opšteg komentara broj 13

⁴⁹ CRC/C/SRB/CO/2-3 3 februar 2017. godine

Zaključnim zapažanjima u vezi sa Četvrtim periodičnom izveštajem Republike Srbije ⁵⁰, Komitet za eliminaciju diskriminacije žena u Zaključnim zapažanjima je pozdravio kriminalizaciju prisilnih brakova, ali i izrazio zabrinutost zbog toga što su dečji brakovi prisutni u opštoj populaciji, u urbanim i ruralnim oblastima, a posebno u romskoj zajednici, sa oko 7 procenata devojčica koje se udaju pre 18. godine života, dok je, prema informacijama države potpisnice tokom dijaloga, prijavljeno samo dva slučaja prisilnog braka.

GRETA Izveštaj o implementaciji Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima u Republici Srbiji – II ciklus evaluacije ⁵¹ konstatuje da je Srbija primarno zemlja porekla žrtava trgovine ljudima i značajno pogođena unutrašnjom trgovinom ljudima. Evidentirano je pet ženskih osoba koje su trafikovane u cilju prinudnog braka. Kao žrtve trgovine ljudima identifikovano je 94 dece, primarno trafikovane za seksualnu eksploataciju (78), prosjačenja (12) i prinudni brak (15).

GREVIO Evaluacioni izveštaj o zakonskim i drugim merama za implementaciju odredbi Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istambulska konvencija) - Srbija ⁵² je posebno naglasio da je GREVIO saslušao dokaze srpskih vlasti da je rani brak posebno raširen i pogađa decu iz romske zajednice. Izveštaj konstatuje da se čini da, iako je teško utvrditi rasprostranjenost prinudnog braka u Srbiji, praksa ugovaranja ranih brakova koja se graniči sa prinudnim brakom, uključujući rane i prinudne ugovorene brakove, česta među romskom i drugim zajednicama. Devojke u ovim zajednicama odgajaju se u saznanju da će se udati ili zasnovati zajednicu sa muškarcem u ranom dobu, sa ili bez svog pristanka, kao rezultat običaja i prakse koja se prenosi sa jedne generacije na sledeću. U mnogim slučajevima je teško ustanoviti da li je bilo upotrebe sile ili pretnje, ali nizak uzrast većine nevesta ukazuje na verovatni nedostatak pristanka na bračnu zajednicu. Takođe je izražena zabrinutost zbog povezivanja običajnih i prinudnih brakova sa romskom zajednicom i posmatranja obe vrste braka kao posledicu kulturalnih razlike. Izveštaj navodi i podatak da u Srbiji nije bilo presuda za prinudni brak od uvođenja krivičnog dela 2016. godine i da se trenutno ne prikupljaju podaci u vezi sa njegovom rasprostranjenošću.

Izražena je i zabrinutost zbog toga što prinudni brak i krivično delo vanbračna zajednica sa maloletnikom nisu obuhvaćeni Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici. Ova dva krivična dela su relevantna za kontekst Romkinja i romskih devojčica i njihove izloženosti ranom i prinudnom braku u Srbiji. Često u povišenom riziku od nasilja, uključujući i kidnapovanje i lišavanje slobode, u periodu pre i nakon sklapanja braka, one imaju potrebu za preventivnim i zaštitnim merama koje nudi Zakon o sprečavanju nasilja u porodici. Preporuka izveštaja je da vlasti Republike Srbije obezbede da se procena i upravljanje rizicima sistematski sprovodi u odnosu na

⁵⁰ CEDAW/C/SRB/CO/4 8. mart 2019.

⁵¹ GRETA Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Serbia - Second Evaluation Round, GRETA(2017)37

⁵² GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) - Serbia GREVIO/Inf(2019)20

sve oblike nasilja nad ženama koje su obuhvaćene Istambulskom konvencijom, uključujući i u odnosu na žene i devojke u riziku od ranog i prinudnog braka.

Strateški i pravni okvir Republike Srbije relevantan za dečje, rane i prinudne brakove

Strategija za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u RS (2016-2025), u okviru Posebnog cilja 5: Unaprediti pristup uslugama socijalne zaštite i dostupnost novčanih davanja radi smanjenja siromaštva i povećanja socijalne uključenosti Roma i Romkinja u lokalnoj zajednici i Operativnog cilja 1: U sistemu socijalne zaštite primeniti rešenja koja daju prednost podršci porodici prilikom pružanja podrške deci u riziku, uključujući i posebnu podršku romskoj porodici, planira sledeću meru: Unaprediti sistem prevencije i podrške s ciljem smanjenja broja maloletničkih i prinudnih brakova i maloletničkih trudnoća u romskoj zajednici.

Strategija za prevenciju i zaštitu dece od nasilja 2020-2023⁵³, pored ranih i prisilnih brakova, prepoznaje i dečji brak kao kršenje ljudskih prava koji ugrožava razvoj devojčica i često dovodi do ranih trudnoća i društvene izolacije, a nedovoljno obrazovanje i niska stručna obučenost održavaju rodnu prirodu siromaštva. Strategija, kao jednu od željenih promena, definiše i razvoj usluga prevencije, direktne podrške i zaštite dece iz osetljivih grupa, uključujući i za decu izloženu dečjem, ranom i prinudnom braku (razvoj sistema identifikovanja i ranog upozoravanja proširenje i omasovljenje i obezbeđenje održivog finansiranja postojećih usluga).

Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period 2021-2025. godine⁵⁴, u okviru mera za ostvarivanje Posebnog cilja 3, predviđa i meru 3.1: Osigurati punu, efikasnu i delotvornu krivičnopravnu zaštitu žena od rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici. Očekivani efekti ove mere su usklađeno nacionalno zakonodavstvo sa međunarodnim dokumentima koji se odnose na suzbijanje rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici, kao i da isti krug lica uživa krivičnopravnu, porodičnopravnu i preventivnu zaštitu od svih oblika nasilja u porodici. Jedan od pokazatelja rezultata ove mere je i broj prijava prinudnog braka.

Ustav Republike Srbije⁵⁵ jemči ostvarivanje, neposrednu primenu i zaštitu ljudskih i manjinskih prava i sloboda. Između ostalih zajemčenih ljudskih i manjinskih prava i sloboda, Ustav jemči pravo na život⁵⁶ i nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta⁵⁷, zabranjuje ropstvo, položaj sličan ropstvu, trgovinu ljudima i prinudni rad pod kojim podrazumeva i seksualnu eksploataciju⁵⁸, jemči pravo na ličnu slobodu i bezbednost⁵⁹, pravo na pravnu ličnost (pravnu sposobnost) i poslovnu sposobnost sa navršениh 18 godina⁶⁰, pravo na slobodno odlučivanje o

⁵³ "Službeni glasnik RS", broj 80/2020.

⁵⁴ "Službeni glasnik RS", broj 80/2020

⁵⁵ „Službeni glasnik RS“, broj 98/2006

⁵⁶ Član 24 Ustava

⁵⁷ Član 25 Ustava

⁵⁸ Član 26 Ustava

⁵⁹ Član 27 Ustava

⁶⁰ Član 37 Ustava

zaključenju i raskidanju braka i zasnivanje braka na osnovu slobodno datog pristanka⁶¹, slobodu odlučivanja o rađanju⁶². Ustav posebno garantuje prava deteta, naročito ističući pravo na zaštitu od psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja ili zloupotrebljavanja⁶³. Roditelji imaju pravo i dužnost da izdržavaju, vaspitavaju i obrazuju svoju decu, a roditeljska prava mogu biti oduzeta ili ograničena samo odlukom suda, ako je to u najboljem interesu deteta⁶⁴. Porodica, majka, samohrani roditelj i dete u Republici Srbiji uživaju posebnu zaštitu, a dečji rad (rad dece mlađe od 15 godina) i rad štetan po zdravlje ili moral dece je zabranjen⁶⁵.

Zakon o socijalnoj zaštiti definiše oblast socijalne zaštite, kao delatnosti čiji je cilj pružanje pomoći i osnaživanje za samostalan i produktivan život u društvu pojedinaca i porodica, kao i sprečavanje nastajanja i otklanjanje posledica socijalne isključenosti⁶⁶, kroz, između ostalog, prevenciju zlostavljanja, zanemarivanja ili eksploatacije, odnosno otklanjanja njihovih posledica⁶⁷. Zakon propisuje sledeće usluge socijalne zaštite: usluge procene i planiranja (procena stanja, potreba, snaga i rizika korisnika i drugih značajnih osoba u njegovom okruženju); dnevne usluge u zajednici; usluge podrške za samostalan život; savetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge; i usluge smeštaja (srodnička, hraniteljska ili druga porodica, domski smeštaj, prihvatilište i druge vrste smeštaja)⁶⁸. Korisnici usluga socijalne zaštite su pojedinac ili porodica. Zakon posebno prepoznaje kao korisnike usluge socijalne zaštite dete i mladu osobu kojoj je usled porodičnih i drugih životnih okolnosti, ugroženo zdravlje, bezbednost i razvoj, odnosno ako je izvesno da bez podrške sistema socijalne zaštite ne može da dostigne optimalni nivo razvoja, a između ostalog ukoliko postoji opasnost da će postati žrtva ili ako jeste žrtva zlostavljanja, zanemarivanja, nasilja i eksploatacije, odnosno ako su mu fizičko, psihičko ili emocionalno blagostanje i razvoj ugroženi delovanjem ili propustima roditelja, staratelja ili druge osobe koja se o njemu neposredno stara i ako je žrtva trgovine ljudima⁶⁹.

Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja donelo je **Instrukciju o načinu rada centra za socijalni rad – organa starateljstva u zaštiti dece od dečjih brakova**. Instrukcija upućuje organe starateljstva da postupaju u skladu sa zakonom, standardima stručnog rada i kulturno kompetentnom praksom rukovodeći se najboljim interesima deteta. Instrukcija dalje upućuje na primenu mera neodložne intervencije, kao i mere i usluge zaštite: informisanje i savetovanje, upućivanje na druge usluge i servise, materijalnu podršku, korektivni i preventivni nadzor nad vršenjem roditeljskog prava, privremenu starateljsku zaštitu, pokretanje postupka za razrešenje staratelja, pokretanje sudskih postupaka, podnošenje krivičnih prijava za krivična dela Zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica, Vanbračna zajednica sa maloletnikom, ili Trgovina ljudima.

⁶¹ Član 62 Ustava

⁶² Član 63 Ustava

⁶³ Član 64 Ustava

⁶⁴ Član 65 Ustava

⁶⁵ Član 66 Ustava

⁶⁶ Član 2 Zakona o socijalnoj zaštiti

⁶⁷ Član 3 Zakona o socijalnoj zaštiti

⁶⁸ Član 40 Zakona o socijalnoj zaštiti

⁶⁹ Član 41 Zakona o socijalnoj zaštiti

Opšti protokol za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja iz 2005. godine je prvi dokument koji je pokušao da uspostavi multisektorski odgovor na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje dece. U sledećih 4 godine, na osnovu Opšteg protokola, doneto je pet sektorskih posebnih protokola za zaštitu dece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja⁷⁰. I opšti i posebni protokoli za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja oslanjaju se na stanje zakonodavstva u vreme njihovog donošenja. Imajući u vidu brojne promene u pravnom sistemu u protekloj deceniji, potrebna je značajna izmena navedenih dokumenata.

Krivičnopravni aspekt dečjeg ranog i prinudnog braka

U krivičnopravnom smislu, dečji, rani i prinudni brak su eksplicitno ili implicitno sankcionisani kroz više krivičnih dela: *Nasilje u porodici*⁷¹, *Zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica*⁷², *Prinudno zaključenje braka*⁷³, *Vanbračna zajednica sa maloletnikom*⁷⁴ i *Trgovina ljudima*⁷⁵.

Krivično delo Vanbračna zajednica sa maloletnikom postoji kada punoletno lice živi u vanbračnoj zajednici sa maloletnikom. Drugi oblik ovog dela postoji kada roditelj, usvojilac ili staralac maloletnika omogući maloletniku da živi u vanbračnoj zajednici, pri čemu je kvalifikovani oblik ovog dela ukoliko je izvršilac maloletniku omogućio da živi u vanbračnoj zajednici iz koristoljublja.

Krivično delo Prinudno zaključenje braka postoji kada je izvršilac upotrebom sile ili pretnje prinudio drugo lice da zaključi brak. Kvalifikatorni oblik ovog dela postoji kada je radi izvršenja dela prinuđeno lice odvedeno u inostranstvo ili je navedeno da ode u inostranstvo.

Krivično delo Zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica postoji kada roditelj, usvojilac, staralac ili drugo lice koje grubim zanemarivanjem svoje dužnosti zbrinjavanja i vaspitavanja zapusti maloletno lice o kojem je dužno da se stara. Kvalifikovani oblik je kada izvršilac maloletno lice prinuđuje na preteran rad ili rad koji ne odgovara uzrastu maloletnog lica ili na prosjačenje ili ga iz koristoljublja navodi na vršenje drugih radnji koje su štetne za njegov razvoj.

⁷⁰ Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja (*Posebni protokol za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja u ustanovama socijalne zaštite*), Ministarstvo unutrašnjih poslova (*Posebni protokol o postupanju policijskih službenika u zaštiti maloletnih lica od zlostavljanja i zanemarivanja* iz 2007. godine), Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja (*Posebni protokol za zaštitu dece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u obrazovno-vaspitnim ustanovama* iz 2007. koji je 2010. godine pretočen u obavezujuće odredbe *Pravilnika o protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje*), Ministarstvo pravde (*Posebni protokol o postupanju pravosudnih organa u zaštiti maloletnih lica od zlostavljanja i zanemarivanja*, iz 2009. godine), Ministarstvo zdravlja (*Posebni protokol sistema zdravstvene zaštite za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja*, iz 2009. godine)

⁷¹ Član 194 Krivičnog zakonika

⁷² Član 193 Krivičnog zakonika

⁷³ Član 187a Krivičnog zakonika

⁷⁴ Član 190 Krivičnog zakonika

⁷⁵ Član 388 Krivičnog zakonika

Krivično delo Nasilje u porodici postoji kada član porodice primenom nasilja, pretnjom da će napasti na život ili telo, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, telesni integritet ili duševno stanje člana svoje porodice. Kvalifikovani oblik dela postoji kada je delo izvršeno prema maloletnom licu. Blaži oblik dela je kršenje mera zaštite od nasilja u porodici u porodičnopravnom postupku.

Krivično delo Trgovina ljudima postoji kada izvršilac silom ili pretnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, poverenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem ličnih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje, prodaje, kupuje, posreduje u prodaji, sakriva ili drži drugo lice, a u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, vršenja krivičnih dela, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, uspostavljanja ropskog ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili dela tela ili radi korišćenja u oružanim sukobima. Kvalifikovani oblici ovog dela postoje kada je delo učinjeno prema maloletnom licu, pri čemu delo postoji i kada nije izvršeno upotrebom sile, pretnje ili nekog drugog od navedenih načina izvršenja. Pristanak lica na eksploataciju ili na uspostavljanje ropskog ili njemu sličnog odnosa ne utiče na postojanje krivičnog dela.

Analizirajući činjenično stanje, Ključne međunarodne ugovore, Opšte komentare i opšte preporuke ugovornih tela relevantne za dečje, rane i prinudne brakove i Strateški i pravni okvir Republike Srbije relevantan za dečje, rane i prinudne brakove može se zaključiti da važeći pravni okvir ne obezbeđuje adekvatnu zaštitu dece od dečjih, ranih i prinudnih brakova. Pre svega, dečji, rani i prinudni brakovi nisu u dovoljnoj meri prepoznati kao štetne prakse, koji ugrožavaju detetovo pravo na život, opstanak i razvoj. Domaći pravni sistem još uvek zaostaje za međunarodnopravnim okvirom koji prepoznaje dečje, rane i prinudne brakove ne samo kao štetne prakse, već i kao rodno zasnovano nasilje. To su konstatovala i ugovorna tela po konvencijama koje je Republika Srbija potvrdila, ukazujući na nedostatke u pravnom sistemu koji ne obezbeđuju i ne ostvaruju ni ulogu prevencije dečjih, ranih i prinudnih brakova, niti ulogu zaštite deteta.

Predloženim Inicijativama ide se za tim da se u jednom delu (u oblasti socijalne zaštite) obezbedi adekvatnija zaštita dece od dečjih, ranih i prinudnih brakova, kao i da se uskladi sa ključnim međunarodnim ugovorima koje je potvrdila Republika Srbija u oblasti prava deteta i prevencije nasilja.

Inicijativa je i u skladu je sa preporukama ugovornih tela po potvrđenim međunarodnim ugovorima, a pre svega preporukama Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena, Komiteta za prava deteta i GREVIO.

Predloženom Inicijativom za dopunu člana 41. stav 2 Zakona o socijalnoj zaštiti će se omogućiti da iako široka definicija dece i mladih osoba korisnika usluga socijalne zaštite, nesmetano omogućuje da se deca žrtve dečjeg, ranog i prinudnog braka prepoznaju kao korisnici, usled toga što “postoji opasnost da će postati žrtva ili ako jeste žrtva zlostavljanja, zanemarivanja, nasilja i eksploatacije, odnosno ako su mu fizičko, psihičko ili emocionalno blagostanje i

razvoj ugroženi delovanjem ili propustima roditelja, staratelja ili druge osobe koja se o njemu neposredno stara i ako je žrtva trgovine ljudima”. Socijalna zaštita dece žrtava, bila bi unapređena eksplicitnim propisivanjem okolnosti dečjeg, ranog i prinudnog braka kao posebnih okolnosti zbog kojih se dete prepoznaje kao korisnik usluga socijalne zaštite, i usled kojih je neophodno pružati uslugu neodložne intervencije. Time bi se omogućilo da se postupanje centara za socijalni rad u slučajevima dečjeg, ranog ili prinudnog braka, umesto instrukcijom, usmere zakonom i potom dodatno urede odgovarajućim podzakonskim aktima.

Predloženom Inicijativom za dopunu tačke 7. stava 4 Instrukcije o načinu rada centra za socijalni rad – organa starateljstva u zaštiti dece od dečjih brakova, bi se uvrščavanjem u listu za pokretanje sudskih postupaka krivičnih dela nasilje u porodici i prinudno zaključenje braka, uvela krivična dela koja u sebi sublimiraju dečije, prinudne i rane brakove.

Izmena pravnog okvira u oblasti socijalne zaštite, je samo je jedan deo izmene normativnog okvira kada je reč o suzbijanju dečjih, ranih i prinudnih brakova. Ova pojava zahteva sveobuhvatan i strateški pristup, koji će delovati u više oblasti značajnih za suzbijanje dečjih, ranih i prinudnih brakova.

Ženska romska mreža, želi da podnošenjem ovih Inicijativa ukaže na štetnost ove pojave i potrebe da se unapredi normativni okvir u oblasti socijalne zaštite, a sve u cilju adekvatnijeg odgovora sistema socijalne zaštite na suzbijanje dečjih, ranih i prinudnih brakova.